

АСИМЕТРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВИ ЗАГАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ В УКРАЇНІ

*ІГОР ДЕРЕВ'ЯНКО, кандидат історичних наук, доцент,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
(м. Київ, Україна)*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-552-8-17>

Вступ. У сучасних умовах посттоталітарного транзиту формування держави загального добробуту в Україні стикається не лише з внутрішніми соціально-політичними бар'єрами, а й із впливами зовнішніх геополітичних нерівностей. Одним із критичних факторів, який безпосередньо впливає на спроможність такої моделі функціонувати є асиметрія міжнародних відносин.

Особливої ваги проблема набуває в умовах повномасштабної війни РФ проти України, коли Україна опинилася в ситуації глибокої економічної залежності від зовнішньої фінансової допомоги, військової підтримки та політичної солідарності з боку Заходу. Вивчення асиметрії міжнародних відносин як фактора трансформації української моделі держави загального добробуту має не лише теоретичне значення, але й безпосередній прикладний потенціал, оскільки допомагає виробити оптимальну стратегію соціально-економічної політики.

Мета дослідження полягає у визначенні поняття та сутності асиметрії міжнародних відносин та її впливу на трансформацію української моделі держави загального добробуту. Для реалізації мети дослідження необхідно: визначити основні положення концепції асиметрії

Б. Уомака; розкрити модель держави загального добробуту; виявити ключові прояви асиметрії у відносинах України з основними міжнародними партнерами; сформулювати пропозиції щодо адаптації соціально-економічної політики України до умов асиметричних міжнародних відносин.

Результати дослідження та їх обговорення. Важливою теоретичною основою для аналізу впливу міжнародної асиметрії на соціально-економічну політику є концепція, розроблена американським політологом Б. Уомаком. У своїх працях він стверджує, що асиметрія є природним і постійним станом міжнародної системи, зумовленим нерівним розподілом ресурсів, впливу та можливостей між державами. Симетрія у відносинах є радше винятком, а не правилом, тоді як асиметричні взаємозв'язки є переважною формою міждержавної взаємодії.

Б. Уомак виділяє кілька ключових положень: нерівність інтересів та пріоритетів – для великої держави відносини з меншою займають другорядне місце, тоді як для малої держави взаємодія з потужним партнером часто є визначальною; асиметрія сприйняття – великі держави можуть знецінювати значення малих, тоді як малі схильні переоцінювати роль сильнішого у власній безпеці та розвитку; керування асиметрією – стабільність можлива, якщо сильніший партнер утримується від зловживання перевагами, а слабший – уникає надмірної конфронтації та використовує дипломатичну гнучкість [1; 2].

Застосування концепції Б. Уомака до українського контексту дозволяє пояснити, чому формування моделі держави загального добробуту в Україні неминуче залежить від зовнішньополітичної кон'юнктури та розподілу сили у світовій системі.

У класичному розумінні модель держави загального добробуту (welfare state) передбачає розвинену систему

соціальних гарантій, високу частку державних витрат на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення та інфраструктуру, спрямовану на зменшення соціальної нерівності. Тобто це модель, в якій держава бере на себе відповідальність за забезпечення базових соціальних прав та послуг. Виділяють три класичні моделі: ліберальна (США, Канада, Австралія) – мінімальні гарантії, адресна допомога бідним; консервативно-корпоративна (Німеччина, Франція) – соціальний захист прив'язаний до трудового стажу, значна роль страхових фондів; соціал-демократична (Швеція, Норвегія, Данія) – високий рівень соціальних гарантій, фінансованих з податків, універсальні послуги [3, с. 54].

Українська модель має гібридні риси, але під впливом зовнішніх вимог часто зміщується у бік ліберальної, з обмеженим державним втручанням. Крім того, в умовах асиметрії міжнародних відносин функціонування моделі держави загального добробуту в Україні зазнало суттєвих трансформацій.

Після 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р., Україна стала значною мірою залежною від зовнішньої фінансової допомоги – кредитів МВФ, макрофінансової підтримки ЄС, грантів та двосторонньої допомоги від США, Канади, Японії та інших партнерів. Ці ресурси, попри свою життєво необхідну роль, часто надходять із жорсткими умовами щодо макроекономічної стабілізації, скорочення дефіциту бюджету, дерегуляції ринків чи приватизації. Наслідком цього стало зміщення бюджетних пріоритетів у бік оборони та обслуговування боргу, що обмежує фінансування соціальних програм. Наприклад, у 2023–2024 рр. понад 40 % бюджету було спрямовано на сектор безпеки та оборони, тоді як видатки на медицину, освіту та соціальний захист у відносному вимірі зменшилися [4].

Асиметричні відносини з міжнародними донорами часто означають, що зміст внутрішніх реформ формується під їх впливом. Так, умови МВФ та ЄС передбачають зміни в пенсійній системі, запровадження ринку землі, підвищення тарифів на енергоресурси до економічно обґрунтованого рівня. Хоча ці реформи спрямовані на підвищення ефективності економіки, у короткостроковій перспективі вони можуть знижувати соціальний захист населення [5].

Тож в умовах асиметрії міжнародних відносин і залежності від донорів Україна змушена змінювати пріоритети – фокусуватися на мінімально гарантованих послугах, адресній допомозі та підтримці вразливих груп населення. Курс на членство в ЄС означає адаптацію українського законодавства до *acquis communautaire* – правової системи Європейського Союзу, яка передбачає високі соціальні стандарти. Проте запровадження цих стандартів потребує значних фінансових ресурсів, які спрямовуються на оборонну сферу. Перехід до європейських стандартів соціальної політики відбувається в умовах обмежених ресурсів і необхідності виконання політичних та економічних вимог міжнародних партнерів, що створює своєрідну «асиметрію впливу» [6, с. 235].

В умовах перманентних геополітичних зрушень провідні держави встановлюють не лише правила міжнародної взаємодії, формують структуру світової економіки а й задають пріоритети безпекової політики. Для України, яка перебуває на перетині геополітичних інтересів впливових акторів, ця нерівність впливу має подвійний ефект: з одного боку – надає можливості інтеграції у розвинені інституції, з іншого – обмежує простір для самостійної соціально-економічної політики.

Отже, асиметрія міжнародних відносин – це не лише зовнішній геополітичний контекст, а й рушійна сила трансформацій державної соціальної політики. Вона

проявляється у трьох взаємопов'язаних площинах: фінансовій (залежність від зовнішніх ресурсів і пов'язаних з ними умов); інституційній (адаптація законодавства до стандартів партнерів); соціальній (обмеження фінансування програм добробуту).

Як підкреслює Б. Уомак, асиметрія не обов'язково означає постійну домінацію сильнішого, але для стабільних відносин потрібне балансування інтересів. У випадку України асиметрія з Заходом має конструктивний вимір (допомога, інтеграція, підтримка реформ), але водночас і обмежувальний (умовність допомоги, вплив на внутрішні політичні рішення). Це створює ситуацію, коли національна модель добробуту розвивається під постійним впливом зовнішніх факторів, а внутрішня політика змушена шукати компроміс між соціальними потребами та макроекономічними вимогами партнерів [2].

Висновки. Отже, асиметрія міжнародних відносин є не лише об'єктивною характеристикою сучасної світової системи, але й одним із ключових факторів, що визначають траєкторію соціально-економічного розвитку України. Трансформація моделі держави загального добробуту в Україні відбувається не за внутрішньою еволюційною логікою, а під впливом зовнішніх геополітичних і економічних чинників.

Концепція асиметрії Б. Уомака дає інструменти для розуміння цієї динаміки та показує, що стійкий розвиток можливий лише за умови ефективного «керування асиметрією» – балансування між зовнішніми вимогами та національними інтересами, збереження політичної суб'єктності та нарощування власних ресурсів для забезпечення добробуту громадян.

Адаптація соціально-економічної політики України в умовах асиметричних міжнародних відносин потребує диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, зміцнення

внутрішніх ресурсів фінансування соціальних програм та розвитку партнерства з міжнародними інституціями на засадах взаємної вигоди. Важливим є поєднання гнучкості бюджетної політики з пріоритетністю інвестицій у людський капітал, інновації та інфраструктуру, що забезпечить стійкість моделі держави загального добробуту навіть у ситуації глобальних дисбалансів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на порівнянні українського досвіду трансформації моделі держави загального добробуту з країнами, що переживали подібні геополітичні виклики, а також на моделюванні впливу асиметрії міжнародних відносин на соціально-економічну стійкість України.

Список використаної літератури:

1. Womack, B. China and Vietnam: The Politics of Asymmetry. New York: Cambridge University Press, 2006. 281 p.
2. Womack, B. Asymmetry and International Relationships. New York: Cambridge University Press, 2016. 220 p.
3. Esping-Andersen, G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, 1990. 248 p.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Державний бюджет: звіти та показники (2022–2024 pp.). URL: <https://mof.gov.ua/uk/zvity>
5. Європейська комісія. EU Support for Ukraine (2023). URL: <https://commission.europa.eu/eu-assistance-ukraine>
6. Kuzio, T. Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism. Praeger. 2015. 640 p.